Vygandas Juodagalvis

Nauji geležies amžiaus paminklai Užnemunėje

1992 m. LNM ekspedicija žvalgė Veisiejo ežero ir Zapsės upės apylinkes Lazdijų rajone (žr. "Tyrinėjimai prie Veisiejo ežero ir Zapsės upės"). Buvo ieškoma akmens amžiaus paminklų, tačiau aptikta ir gelžies amžiaus radinių.

Tyrinėjant Zapsės 5-ją neolitinę gyvenvietę aptiktas degintinis krūsninis kapas. Viršutinė akmenų eilė rasta miškožemio sluoksnyje, 5-1O cm gylyje. Ją sudarė 15 stambesnių (iki 22 cm skersmens) ir smulkesnių (8-1O cm skersmens) akmenų, išjudintų sodinant mišką. Tuoj po pirmąja slūgsojo antroji panašių matmenų akmenų eilė. 35 cm gylyje ėmė ryškėti netaisyklingo ovalo formos duobės kontūrai, kurie aiškiausiai buvo pastebimi 5O cm gylyje. Smėlis duobėje buvo tamsesnis, su pilku atspalviu, gana aiškiai išsiskiriantis jį supusio geltono, o žemiau - balto smėlio fone. Duobės ilgis Š-P kryptimi - 174 cm. Viršutinė akmenų eilė buvo kiek arčiau P duobės galo ir prie pat V ir R sienelių, žemutinė - beveik duobės centre. Duobės Š ir P sienelės nuolaidžios, V ir R - statesnės.

Pavieniai deginti kauliukai rasti jau miškožemio sluoksnyje. Daugiausia kaulų aptikta duobės centre, dugne, tarp akmenų, ir Š dalyje. Kaulai prastai sudegę - kai kurie kaukolės fragmentai 5 cm skersmens, keli vamzdinių kaulų fragmentai 1O cm ilgio. Kapo duobės ŠV dalyje, 6O cm gylyje, aptikta geležinė D formos sagtelė ir du neaiškūs sunykę dirbiniai, o duobės dugne - pusė molinio puodelio, prislėgto akmens. Puodelio kaklelis S pavidalo, 9,1 cm skersmens, peteliai smarkiai išpūsti, sienelės O,5-O,8 cm storio, išorinis paviršius engobuotas, molyje - smulkios minerali-

nės priemaišos. Kapo duobėje surasta titnaginių dirbinių ir 15 skirtingų puodų šukių, kurių didesnė dalis skirtina neolito laikotarpiui.

Degintinis kapas datuotinas V-IV a.

Geležies a. gyvenvietės pėdsakų aptikta prie R Veisiejo ežero kranto esančioje salelėje, 100 m į vakarus nuo Paveisininkų piliakalnio. 2x2 m šurfe po 10-15 cm storio velėna aptiktas 30-40 cm storio kultūrinis sluoksnis - geltonas smulkiagrūdis smėlis su tamsiomis degėsių dėmėmis. PV šurfo kampe, kultūriniame sluoksnyje ėmė ryškėti apskritos, 1 m skersmens duobės kontūrai. Duobės gylis - 1 m, sienelės beveik statmenos, dugnas lygus. Smėlis duobėje juodas, anglingas.

Surinkta 174 titnagai ir daugiau kaip 200 keramikos šukių, iš kurių kelios dešimtys buvo aptiktos kultūriniame sluoksnyje, o dauguma - duobėje. Išsiskyrė 2 keramikos grupės: lygiu paviršiumi ir grublėtos. Pirmosios grupės pakraštėliai - S formos, molyje - smėlio ir smulkios granito priemaišos. Grublėtos keramikos pakraštėliai - I ir S formos, molyje - stambokos grūsto granito priemaišos. Kartu aptikta keletas šukių lygiu ir grublėtu bei brūkšniuotu paviršiumi. Keramika papuošta nago bei pirštų įspaudais, gnaibytiniu ornamentu, "eglutės" motyvu.

Pačiame duobės dugne aptiktas 13,5 cm ilgio įmovinis ietigalis, pagamintas iš smailios elnio rago atšakos. Dalis ietigalio paviršiaus nugludinta, smaigalys nuaštrintas iš vienos pusės, įmova aplūžusi, su 6 mm skersmens skylute.

Gyvenvietė datuojama I tūkstantmečio pirmąja puse ir greičiausiai siejosi su Paveisininkų piliakalniu.